

เสด็จประพาสไทรโยค : บูรณาการศูนย์การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม

Sadet Praphatton: An integrated learning to promote oriented literature tourism locally

จันทิมา สว่างลาภ¹ ราตรี แจ่มนิยม² ศศิรัศม์ สิ้นธุวนิก³ และพีระวิศว์ พูลเขตรวิทย์⁴

Janthima Sawanglap¹, Ratre Chamniyom², Sasiras Sindhuvanik³

and Pirawit Pulkhetwit⁴

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยค พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งเสด็จประพาสไทรโยค ในด้านของการศึกษาความรู้สู่การบูรณาการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของสถานที่ปรากฏในวรรณคดีเสด็จประพาสต้นไทรโยค และ 2) เพื่อศึกษาประวัติสถานที่ในจังหวัดกาญจนบุรีที่ปรากฏในวรรณคดีเสด็จประพาส ไทรโยคเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยศึกษาจากเอกสารการเสด็จประพาสไทรโยค พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยค พุทธศักราช 2420 และ พระราชนิพนธ์กลอนไดอารี่ชิมทราบตามเสด็จไทรโยค พุทธศักราช 2437 ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ศูนย์การเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้น มีทั้งสิ้น 5 แห่ง ได้แก่ วัดพระแท่นดงรัง ชุมชนบ้านหนองขาว วัดเทวสังฆาราม ชุมชนน้ำตกไทรโยคน้อย ชุมชนน้ำตกไทรโยคใหญ่ การเรียนรู้สู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนี้ จึงเป็นงานวิจัยที่ทำให้เห็นคุณค่าของศึกษาวิจัยวรรณคดีเพื่อนำความรู้มาบูรณาการและสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ในชุมชนสร้างการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ (Keywords) : เสด็จประพาสไทรโยค, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี Faculty of Humanities and Social Sciences, Kanchanaburi Rajabhat University, Thailand; e-mail : janthima.ann@gmail.com

²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี Faculty of Humanities and Social Sciences, Kanchanaburi Rajabhat University, Thailand; e-mail : aob_2549@hotmail.com

³คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี Faculty of Humanities and Social Sciences, Kanchanaburi Rajabhat University, Thailand; e-mail : s_sinhuvanik@hotmail.com

⁴คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี Faculty of Humanities and Social Sciences, Kanchanaburi Rajabhat University, Thailand; e-mail : loatbreath@gmail.com

Abstract

This article is about Sadet Praphat Sai Yok: An integrated Learning to promote oriented cultural tourism locally. When the trip to Sai Yok. In the field of education, the integration of literature to promote tourism. Objectives 1. To study the history of the place in the literature of the trip to Sai Yok, and 2. To study the history of the place in Kanchanaburi province, which appeared in the literature of the trip to Sai Yok to develop a cultural tourist by studying documents from the unreported. His Majesty King Rama v on the trip to Sai Yok since 1877, and the book of poetry dictated by the Sai Yok River in 1894. The study concludes that learning centers that can be developed as a tourist attraction are five centers, namely, Wat Phra Thaen Dong Rang, Ban Nong Khao, Wat Dewa SangkhaRam, Sai Yok Noi Waterfall, community and Sai Yok Yai Waterfall community. Learning to Travel cultural, it is a research that values the study of literature to integrate knowledge and create a source of income in the community, and make the local people learn as well.

Keywords : Sadet Praphat Sai Yok, cultural tourism

บทนำ (Introduction)

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้มีพระปรีชาสามารถและพระอัจฉริยภาพอย่างยิ่ง ว่าจะเป็นการเมืองการปกครองและด้านอักษรศาสตร์ พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ที่ทำให้ชาติไทยรอดพ้นจากการตกเป็น อาณานิคมของชาติตะวันตก อีกทั้งยังทรงห่วงใยประชาชนในด้านการบริหารประเทศและจากการเสด็จพระราชดำเนินประพาสหัวเมืองในพระราชอาณาเขต เพื่อตรวจตราทุกข์สุขของราษฎรและสำราญพระราชอิริยาบถ ซึ่งถือว่าเป็นวิถีปฏิบัติที่แตกต่างไปจากการเสด็จประพาสของพระมหากษัตริย์ไทยในอดีต ที่ส่วนใหญ่จะเน้นพิธีรีตองอย่างขบวน พยุหยาตราทางชลมารคและสถลมารค (Chanhirun, 2016 : 49)

จังหวัดกาญจนบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความสำคัญกับการเมืองการปกครอง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดจังหวัดกาญจนบุรีเป็นอย่างมาก จากการเสด็จพระราชดำเนินมาถึง 6 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 พุทธศักราช 2408 ครั้งที่ 2 พุทธศักราช 2409 ครั้งที่ 3 พุทธศักราช 2416 ครั้งที่ 4 พุทธศักราช 2420 ครั้งที่ 5 พุทธศักราช 2431 และครั้งที่ 6 พุทธศักราช 2452 (Kedkhaw, 1999) เพราะนอกจากภูมิทัศน์และภูมิประเทศที่สวยงามเต็มไปด้วยธรรมชาติอันงดงามแล้ว หากมองในแง่ การปกครอง การที่เสด็จทรงเยี่ยมราษฎรในถิ่นนี้ เป็นการแสดงถึงพระราชอำนาจความเป็น “องค์อธิปัตย์” คือ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ปกครองดินแดนแถบนี้ เนื่องจากพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรีเป็นดินแดนที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐสหภาพเมียนมาร์ ซึ่ง

ในสมัยนั้นประเทศในแถบภูมิภาคนี้ตกเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษ อีกทั้งในท้องถิ่นนี้ มีผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์อาศัย ย่อมเป็นการแสดงถึงการยอมรับการเป็นพระมหากษัตริย์ของพระองค์ (Kongtaewtong, 2011) พระราชานิพนธ์ที่รวบรวมการเสด็จประพาส ไทรโยคเมืองกาญจนบุรีนี้ จึงเป็นวรรณคดีที่สำคัญและมีคุณค่าด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งเป็นมุมมองในมิติใหม่ที่น่าสนใจ ศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา เสด็จประพาสไทรโยคพระราชานิพนธ์ ในรัชกาลที่ 5 เชิงบูรณาการศูนย์การเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดกาญจนบุรี และเพื่อให้ชุมชนเกิดความรักและหวงแหนภูมิอำนาของตน ร่วมด้วยช่วยกันสืบสานมรดกแห่งวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่สัมพันธ์ตามภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดีเสด็จประพาสไทรโยค
2. เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สัมพันธ์ตามภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดีเสด็จประพาสไทรโยค จากคติชนประเภทต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. เพื่อจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้โดยมีมัคคุเทศก์น้อยประจำท้องถิ่นเป็นหลักสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและมีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR : Participatory Action Research Action Research) ระหว่างคณะผู้วิจัยกับสมาชิกในชุมชนของพื้นที่เป้าหมาย ทั้งนี้ มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. สืบค้นข้อมูลทุติยภูมิเบื้องต้นจากหนังสือ ตำรา งานวิจัย บทความวิชาการ บทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำวิจัยเรื่องนี้
2. ศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่สัมพันธ์ตามภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดี เสด็จประพาสไทรโยค โดยสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้เกี่ยวข้องด้านวัฒนธรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้อง
3. จัดเวทีประชาคมโดยเชิญผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน ปราชญ์ชาวบ้าน ฯลฯ เพื่อร่วมกันหาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
4. ศึกษาประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ตามภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดีเสด็จประพาสไทรโยค

5. จัดประชุมสัมมนาเพื่อร่วมกันบูรณาการศูนย์การเรียนรู้และสร้างศูนย์การเรียนรู้ที่สัมพันธ์ตามภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดีเสด็จประพาสไทรโยค ในจังหวัดกาญจนบุรี โดยเชิญผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน และผู้ที่สนใจมาเข้าร่วมสัมมนา
6. จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้โดยมีมีคฤหะที่น้อยประจำท้องถิ่นเป็นหลักสำคัญ ในการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านวัฒนธรรม
7. จัดสัมมนาเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้แต่ละชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสานความร่วมมือกัน

ขอบเขตของการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยโดยศึกษาบทพระราชนิพนธ์และจดหมายเหตุ ดังนี้

1. บทพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยค พ.ศ.2420 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตีพิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2504
2. บทพระราชนิพนธ์กลอนไดอารี่ชมทราบบตามเสด็จไทรโยค พ.ศ. 2437 โคลงนิราศท้าวสุภัตติการภักดี และกลอนนาริรมย์ ตีพิมพ์ พ.ศ. 2511
3. จดหมายเหตุระยะทางเสด็จประพาสไทรโยคครั้งที่สอง เมื่อ พ.ศ. 2431 พระนิพนธ์ของพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าศรีเสาวภาคย์ ราชเลขานุการในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ตามเสด็จในครั้งนั้นด้วย ตีพิมพ์ พ.ศ. 2494

นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวและการเยี่ยมชมสถานที่ ที่แสดงถึงความเป็นวัฒนธรรม เช่น การชมโบราณสถาน โบราณวัตถุ วัตถุ ประเพณีและพิธีกรรม รวมถึงการดำเนินชีวิตของบุคคลในชุมชนนั้น ๆ

ภูมินาม หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับชื่อสถานที่ตามปรากฏในเสด็จประพาสไทรโยครัชกาลที่ 5

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีในการวิเคราะห์ ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องคติชนสร้างสรรค์

การวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยนำคติชนในสังคมประเพณีมาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมุมมองใหม่ในการศึกษาทางคติชนวิทยาของไทยที่เรียกว่า “คติชนสร้างสรรค์” (creative folklore) (Na Talang, 2013)

2. แนวคิดเรื่องทุนวัฒนธรรม

การวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยนำแนวคิดเรื่องทุนวัฒนธรรม (cultural capital) ของ Thanapornpan (2013) มาศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สัมพันธ์ตามภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดีเสด็จประพาสไทรโยค

3. แนวคิดเรื่องหลักการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยนำแนวคิดเรื่องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ Wangpijit (1991) มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ ภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดีเสด็จประพาสไทรโยค

ผลการวิจัย (Research Results)

ภูมิลักษณ์ของชุมชนที่สัมพันธ์ตามภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดีเสด็จประพาสไทรโยค

จากการศึกษาภูมิลักษณ์ของชุมชนที่สัมพันธ์ตามภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดีเสด็จประพาสไทรโยค มีจำนวน 5 แห่ง ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. วัดพระแท่นดงรังวรวิหาร

วัดพระแท่นดงรังวรวิหารเป็นวัดพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่เลขที่ 1 ถนนเจ้าขุนเณร ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี สังกัดคณะสงฆ์นิคมมหายาน วัดมีเนื้อที่ 56 ไร่ 27 ตารางวา ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2505 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 40 เมตร ยาว 80 เมตร และได้รับสถาปนาขึ้นเป็นวัดพระอารามหลวงเมื่อ พ.ศ. 2505 ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการทรงบูรณปฏิสังขรณ์เมื่อพระองค์เสด็จพระราชดำเนินมา ณ พระแท่นดงรังวรวิหาร

พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต้นไทรโยคได้สะท้อนพระโลกทัศน์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับคนไทยว่า คนไทยส่วนใหญ่มักนับถือพระพุทธศาสนาจากความซึ้งและความศักดิ์สิทธิ์มากกว่านับถือพระพุทธรูป โดยแท้ เช่นถ้าเห็นเจดีย์สถานที่ใดไม่ซึ้งไม่ศักดิ์สิทธิ์ก็ไม่นับถือ แต่ถ้าแห่งใดมีค่าเล่าลือว่าซึ้งศักดิ์สิทธิ์ ก็มักจะศรัทธามากขึ้น ดังนั้นพระองค์จึงแสดงพระราชทัศนะว่า เรื่องปาฏิหาริย์เหล่านี้ถ้ามีผู้มิปัญญาคิดตรึกตรองแล้วก็ไม่ใคร่เชื่อถือ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้พระองค์ได้ตรัสเตือนพระแท่นและสรรเสริญพระปฐมเจดีย์ แต่ก็เชื่อว่าจะทรงดำเนินพระแท่นดงรังไม่ควรเป็นสิ่งบูชานั้นก็มิได้ เพราะสิ่งใด ๆ ก็ดีเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้ระลึกถึงพระพุทธรูปได้ สิ่งนั้นก็ก็เป็นสิ่งที่ควรบูชาทุกอย่าง

2. ชุมชนบ้านหนองขาว

ชุมชนบ้านหนองขาวตั้งอยู่ที่อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของพื้นที่จังหวัดห่างจากตัวเมืองกาญจนบุรีประมาณ 11 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 125 กิโลเมตร มีถนนสายกาญจนบุรี-สุพรรณบุรี (ทางหลวงหมายเลข 125) ตัดผ่านกลางชุมชน ซึ่งเป็นบริเวณที่มีสถานที่สำคัญหลายแห่งตั้งอยู่

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีหลักฐานปรากฏในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยค และตามเสด็จไทรโยค เนื้อความในพระราชนิพนธ์ได้สะท้อนให้เห็นสภาพของหมู่บ้านวิถีชีวิต และลักษณะของชาวบ้านหนองขาว ดังนี้

พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยค กล่าวถึง การเสด็จพระราชดำเนินไปน้ำตกไทรโยคครั้งที่ 2 ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปีฉลู จ.ศ.1239 (พ.ศ.2420) มีเนื้อความ

กล่าวถึง การเสด็จฯ มาบ้านหนองขาวผ่านมาทางพระแท่นดงรังและบ้านน้อย พระองค์ทรงกล่าวถึง ลักษณะทางกายภาพของบ้านหนองขาวว่า ระยะทางจากบ้านน้อยถึงหนองขาวเป็นท้องทุ่งนาตลอด หนทางมีฝุ่นมาก บ้านหนองขาวเป็นหมู่บ้านใหญ่มาก มีพระปรารภค์ โบสถ์ใหญ่ ศาลามุงกระเบื้องหลังใหญ่ แคร่พระขันโตอยู่ริมทาง มีข้าวมีนา และมีฟ่อนข้าวที่ยังไม่ได้นวดกองอยู่เป็นจำนวนมาก

คนกาญจนบุรีได้อาศัยบริโภคข้าวจากบ้านหนองขาวและบ้านน้อยนี้ แต่ในปีนั้น ชาวบ้านหนองขาวทำนาไม่ได้ผล ข้าวกล้าเสียหายมาก เพราะมีฝนตกหนักในช่วงต้นฤดู ทำให้มีน้ำมาก ส่วนที่บ้านน้อยทำนาได้ข้าวบริบูรณ์ดี จึงทำให้ในปีนั้น ชาวกาญจนบุรีมีข้าวพอเพียงต่อการบริโภคไม่ต้องสั่งซื้อข้าวจากเมืองอื่น ๆ การเสด็จมาในครั้งนั้นได้มีราษฎรส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงและเด็กมาเฝ้ารับเสด็จประมาณ 200 คนเศษ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เคยมาเฝ้าฯ ตั้งแต่เมื่อครั้งที่รัชกาลที่ 4 เสด็จมาราษฎรเหล่านี้ได้นำข้าวโพนกับข้าวหลามมาเป็นของกำนัล พระองค์จึงได้พระราชทานเงินและมีพระราชปฏิสันถารแก่ราษฎรเหมือนเช่นเคย พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ถึงลักษณะของชาวบ้านหนองขาวไว้ว่า ชาวบ้านหนองขาวเป็นผู้ที่กล้ามากในการร้องกล่าวโทษมูลนาย คือ กล่าวร้องเรียนเกี่ยวกับความประพฤติที่มีชอบของมูลนายต่อพระมหากษัตริย์โดยตรง

พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ถึงลักษณะของชาวบ้านหนองขาวไว้ว่า ลักษณะของชาวบ้านหนองขาวเป็นผู้ที่กล้ากล่าวโทษมูลนาย ร้องเรียนเกี่ยวกับความประพฤติที่มีชอบของมูลนายต่อพระมหากษัตริย์โดยตรง และมีสำเนียงพูดที่ “ฟังเหนือหน้าตามภาษาแปร่งสำเนียง” (Chulalongkorn, King Rama V, 2008 : 54-56, 62) การเสด็จในครั้งนี้นี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งยังเป็นพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าวชิราวุธและพระราชมารดาได้ตามเสด็จด้วย

3. วัดเทวสังฆาราม

วัดเทวสังฆารามเป็นวัดพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่เลขที่ 1 ถนนเจ้าขุนเณร ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี สังกัดคณะสงฆ์นิกายมหานิกาย วัดมีเนื้อที่ 56 ไร่ 27 ตารางวา ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2505 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 40 เมตร ยาว 80 เมตร และได้รับสถาปนาขึ้นเป็น วัดพระอารามหลวงเมื่อ พ.ศ. 2505

วัดเทวสังฆารามนี้ได้รับพระบรมราชานุเคราะห์ ดังนี้

1. เมื่อ พ.ศ. 2420 (ปีฉลู) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสไทรโยค ครั้งที่ 2 โดยทางชลมารค เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรวัดเทวสังฆาราม ทรงเห็นว่าพระอุโบสถชำรุดมากจึงมีพระราชดำรัสให้พระยากาญจนบุรีจัดการปฏิสังขรณ์อุโบสถให้ดีขึ้น

2. เมื่อ พ.ศ. 2431 (ปีชวด) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสไทรโยค ครั้งที่ 3 โดยทางชลมารค เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรวัดเทวสังฆารามอีก พระยากาญจนบุรีกราบทูลรายงานว่า ขณะนี้กำลังรื้ออุโบสถเพื่อสร้างใหม่ในที่เดิม พระองค์ทำได้ทรงบริจาคพระราชทรัพย์สมทบเพื่อการก่อสร้างเป็นเงิน 10 ชั่ง และได้พระราชทานกัปปะปิยภัณฑ์แก่ภิกษุผู้ทำการองค์ละ 2 บาท

3. เมื่อ พ.ศ. 2452 (ปีระกา) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสจังหวัดกาญจนบุรีเป็นครั้งสุดท้าย โดยทางชลมารค

วัดเทวสังฆาราม ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช สถาปนาขึ้นเป็นวัดพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2505 และวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2506 ยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนินมาทรงทอดพระกฐินต้น ทรงบรรจุแผ่นทองคำ เงิน นาก ลงในใบไม้พิธิหล่อพระเพื่อสร้างพระพุทธรูปปางประทานพร ได้พระราชทานนาม พระประธานในพระอุโบสถว่า “พระพุทธรุสุมิตถิมงคล” ที่พระประมาภิไธย ภปร. จารึกไว้ ที่เหนือผ้าทิพย์เพื่อเป็นพุทธรูบูชา นอกจากนี้ยังทรงปลูกต้นศรีมหาโพธิ์ ซึ่งได้มาจากพุทธคยา ประเทศอินเดีย และทรงเยี่ยมเยียนราษฎร พระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญทั้งหมดนี้ เป็นการพระราชทาน พระมหากรุณาธิคุณแก่วัดและพสกนิกรชาวกาญจนบุรี เป็นอย่างยิ่ง

4. ชุมชนน้ำตกไทรโยคน้อย

น้ำตกไทรโยคน้อย หรือ น้ำตกเขาพัง ต้นน้ำของน้ำตกไทรโยคน้อยเป็นน้ำผุดจากภูเขาแล้วไหลมาตามลำธารเล็กๆ ไหลตกลงที่ผาหินปูน แผ่กระจายไปตามพื้นเขาลาดเอียง ภายใต้ร่มเงาของพันธุ์ไม้นานาชนิด

น้ำตกไทรโยคน้อย เมื่อปี พ.ศ. 2431 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จประพาสไทรโยคน้ำตกแห่งนี้ ทรงพระราชนิพนธ์ถึงน้ำตกไทรโยคน้อย หรือที่เรียกว่าน้ำตกเขาพัง ไว้ใน กลอนไดอารี่ซึ่งทราบตามเสด็จไทรโยค

5. ชุมชนน้ำตกไทรโยคใหญ่

น้ำตกไทรโยคใหญ่ หรือชื่อเดิมว่า “น้ำตกเขาโจน” ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติไทรโยค พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้เสด็จประพาสน้ำตก ไทรโยคใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. 2420 และ พ.ศ. 2431 ได้ทรงบันทึกถึงสภาพภูมิประเทศและความงามของน้ำตกไทรโยคไว้อย่างละเอียดในพระราชนิพนธ์ “เสด็จประพาสไทรโยค” และ “กลอนไดอารี่ซึ่งมาพบเสด็จประพาสไทรโยค” ตามลำดับ

ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สัมพันธ์ตามภูมินามปรากฏในวรรณคดีเสด็จประพาสไทรโยค

ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สัมพันธ์ตามภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดีเสด็จประพาสไทรโยค ประกอบด้วย **ทุนบุคคล** หมายถึง บุคคลต่าง ๆ ในชุมชนที่ร่วมด้วยช่วยกันบุกเบิก พัฒนา ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องมีทั้งที่เป็น พระสงฆ์ ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความร่วมแรงร่วมใจของสมาชิกในชุมชนในการพัฒนาชุมชนของตนให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม **ทุนรูปลักษณ์** หมายถึง สถานที่ สิ่งก่อสร้าง อาคารบ้านเรือน พาหนะ และผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ในชุมชนที่นำเสนอให้แก่นักท่องเที่ยวได้ ได้แก่ สิ่งก่อสร้างทางพุทธศาสนา โบสถ์ เจดีย์ วิหาร พระปรางค์ สิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวกับความเชื่อ เช่น ศาลเจ้าต่าง ๆ และ **ทุนสถาบัน** หมายถึง ประเพณี ความเป็นมาของบุคคลและสถานที่ ความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ประเพณีและกิจกรรมที่ชุมชนถือปฏิบัติ รวมถึงการได้รับรางวัลและการยกย่องต่าง ๆ ที่ชุมชนได้รับ

จากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สัมพันธ์ตามภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดี เสด็จประพาส ไทรโยค ทั้ง 3 ประเภทนี้ คณะผู้วิจัยได้จัดทำสรุปเป็นตารางที่ 1 ได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สัมพันธ์ตามภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดี เสด็จประพาสไทรโยค

ประเภททุน ทางวัฒนธรรม	วัดพระแท่นดงรัง วรวิหาร	ชุมชนบ้าน หนองขาว	วัดเทวสังฆา ราม	ชุมชนน้ำตก ไทรโยคน้อย	ชุมชนน้ำตก ไทรโยคใหญ่
ทุนบุคคล	พระสงฆ์ ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้าน	พระสงฆ์ ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้าน หน่วยงาน ได้แก่ เทศบาลตำบลหนอง ขาว สภาวัฒนธรรม ตำบลหนองขาว	พระสงฆ์ ผู้บริหาร โรงเรียน ครู นักเรียน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้าน	พระสงฆ์ ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้าน	พระสงฆ์ ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้าน
ทุน รูปลักษณ์	พุทธศาสนสถาน: วัดพระแท่นดงรัง วรวิหาร วิหาร พระแท่น แท่น พระบรรทม รอยพระพุทธบาท บ่อบัวนพระโอษฐ์ สวนนายจันทะ กุมารบุตร	พุทธศาสนสถาน: วัดอินทาราม วัดใหญ่ ดงรัง-ส้มใหญ่ ศาลพ่อแม่ หม้อยาย ผลิตภัณฑ์ในชุมชน: ผ้าทอพื้นบ้าน ผ้าขาวม้าร้อยสี ข้าว ข้อมมือ ข้าวเกรียบ สมุนไพร	พุทธศาสน สถาน : วัดเทวสังฆาราม (วัดเหนือ) พระอุโบสถ จิตรกรรมฝา ผนัง มณฑปรอยพระ พุทธบาทจำลอง ต้นโพธิ์หน่อ พุทธคยา หอพระประวัติ	น้ำตกไทรโยคน้อย พิพิธภัณฑ์ สงครามโลกครั้งที่ 2 ป้ายอนุสรณ์การ เสด็จประพาส น้ำตก ไทรโยคน้อยของ รัชกาลที่ 9 ผลิตภัณฑ์ใน ชุมชน: กล้าย กรอบ น้ำดื่ม สมุนไพร	น้ำตกไทรโยคใหญ่ ป้ายอนุสรณ์การ เสด็จประพาส น้ำตกไทรโยคใหญ่ ของรัชกาลที่ 5 ผลิตภัณฑ์ใน ชุมชน : ขนมทอง โยะ น้ำดื่มสมุนไพร

ประเภททุน ทางวัฒนธรรม	วัดพระแท่นดงรัง วรวิหาร	ชุมชนบ้าน หนองขาว	วัดเทวสังฆา ราม	ชุมชนน้ำตก ไทรโยคน้อย	ชุมชนน้ำตก ไทรโยคใหญ่
ทุนสถาบัน	ประวัติบุคคล สำคัญ: พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 รัชกาลที่ 9 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ ประวัติสถานที่: วัดพระแท่นดงรังวรวิหาร ประเพณีกิจกรรมที่ถือปฏิบัติ: การร้องเพลงพืชมงคล	ประวัติบุคคล สำคัญ: พระครูโกวิทสุตคุณ พระครูธาวรรณ กาญจนนิมิต ประวัติสถานที่: วัดอินทาราม วัดใหญ่ ดงรัง-สัมใหญ่ ประเพณีกิจกรรมที่ถือปฏิบัติ: สงกรานต์ เทศน์มหาชาติ ทำขวัญข้าว โขนจุก การละเล่น เพลงรำเหย่ย เพลงพวงมาลัย การแสดงโขน การแสดงโขนทอทองหนองขาว	ประวัติบุคคล สำคัญ: รัชกาลที่ 5	ประวัติบุคคล สำคัญ : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9	ประวัติบุคคล สำคัญ: พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นทุนทางวัฒนธรรมที่ใช้ในการท่องเที่ยวชุมชนที่สัมพันธ์ตามภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดีเสด็จประพาสไทรโยค ชุมชนทั้ง 5 แห่ง มีทุนบุคคล ทุนรูปลักษณ์ และทุนสถาบัน เป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถเลือกนำมาใช้เป็นจุดดึงดูดการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อพัฒนามัคคุเทศก์น้อยประจำท้องถิ่น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการบูรณาการเรียนรู้เพื่อจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อพัฒนามัคคุเทศก์น้อยประจำท้องถิ่น พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาขึ้นตามภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดีเสด็จประพาสไทรโยค มีจำนวนทั้งหมด 5 แห่ง ได้แก่ วัดพระแท่นดงรังวรวิหาร บ้านหนองขาว วัดเทวสังฆาราม ชุมชนน้ำตกไทรโยคน้อย และชุมชนน้ำตกไทรโยคใหญ่ เนื่องจากชุมชนทั้ง 5 แห่งนี้มีทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่ ทุนบุคคล ทุนรูปลักษณ์ และทุนสถาบัน

ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงผลของการศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่สัมพันธ์ตามภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดีเสด็จประพาสไพรโยค มีจำนวน 5 แห่ง วัดพระแท่นดงรังวรวิหาร ชุมชนบ้านหนองขาว วัดเทวสังฆาราม ชุมชนน้ำตกไพรโยคน้อย และชุมชนน้ำตกไพรโยคใหญ่

ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สัมพันธ์ตามภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดีเสด็จประพาสไพรโยค ประกอบด้วย **ทุนบุคคล** หมายถึง บุคคลต่าง ๆ ในชุมชนที่ร่วมด้วยช่วยกันบุกเบิก พัฒนา ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องมีทั้งที่เป็น พระสงฆ์ ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความร่วมแรงร่วมใจของสมาชิกในชุมชนในการพัฒนาชุมชนของตนให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม **ทุนรูปลักษณ์** หมายถึง สถานที่ สิ่งก่อสร้าง อาคารบ้านเรือน พาหนะ และผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ในชุมชนที่นำเสนอให้แก่นักท่องเที่ยวได้ ได้แก่ สิ่งก่อสร้างทางพุทธศาสนา โบสถ์ เจดีย์ วิหาร พระปรางค์ สิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวกับความเชื่อ เช่น ศาลเจ้าต่าง ๆ และ**ทุนสถาบัน** หมายถึง ประวัติความเป็นมาของบุคคลและสถานที่ ความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ประเพณีและกิจกรรมที่ชุมชนถือปฏิบัติ รวมถึงการได้รับรางวัลและการยกย่องต่าง ๆ ที่ชุมชนได้รับ ทุนประเภทนี้มีบทบาทสำคัญในการอธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวได้พบเห็นในชุมชน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการท่องเที่ยว รวมทั้งช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของการเป็น “ชุมชนวัฒนธรรม” เพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจำเป็นต้องมีทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าวเพื่อเป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์ชุมชนที่สัมพันธ์ตามภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดีเสด็จประพาสไพรโยคในการบูรณาการศูนย์การเรียนรู้เพื่อจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อพัฒนามัคคุเทศก์น้อยประจำท้องถิ่นพบว่า ศูนย์การเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาขึ้นตามภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดี เสด็จประพาสไพรโยค มีจำนวน 5 แห่ง ได้แก่ วัดพระแท่นดงรังวรวิหาร ชุมชนบ้านหนองขาว วัดเทวสังฆาราม ชุมชนน้ำตกไพรโยคน้อยและชุมชนน้ำตกไพรโยคใหญ่ มีทุนดังกล่าวครบถ้วน ใช้เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

การศึกษาเสด็จประพาสไพรโยค บูรณาการศูนย์การเรียนรู้สู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนี้เป็นงานวิจัยเรื่องหนึ่งที่ทำให้เห็นคุณค่าของศึกษาวรรณคดีเชิงบูรณาการศูนย์การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้การท่องเที่ยวมีรูปแบบที่ต่างไปจากเดิม คือ มีการสอดแทรกเรื่องราวในประวัติศาสตร์ สมัยรัชกาลที่ 5 ที่พระองค์ได้เสด็จประพาสจังหวัดกาญจนบุรี นับว่าเป็นการสร้างความสำเร็จ ความรู้สึกประทับใจ สร้างเอกลักษณ์ให้การท่องเที่ยวน่าสนใจมากขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างรายได้ในชุมชนสร้างการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

ผลการวิจัยนี้พบว่าทุนวัฒนธรรมของชุมชนทั้ง 5 แห่ง ที่สัมพันธ์ตามภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดีเสด็จประพาสไพรโยค ประกอบด้วย ทุนบุคคล ทุนรูปลักษณ์ และทุนสถาบัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Jaruwon (2016) ได้ศึกษาเรื่องคติชนกับการท่องเที่ยวหมู่บ้านวัฒนธรรมหนองขาว

จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจำเป็นต้องมีทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ ทุนบุคคล ทุนรูปลักษณ์ และทุนสถาบัน เพื่อนำมาใช้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

ควรศึกษาชุมชนที่สัมพันธ์ตามภูมินามที่ปรากฏในวรรณคดีไทยประเภทนิราศเชิง การบูรณาการศูนย์การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง (References)

- Akkarabandid, A and Jamniyom, R. (2008). **Learning Integration and Network Local Lesson about Khun Chang Khun Phaen for Promotion Travelling in Kanchanaburi and Suphanburi.** Kanchanaburi. Faculty of Humanities and Social Sciences Kanchanaburi Rajabhat University. [In Thai]
- Chanhirun, P. (2016). Sadet Praphatton: Relaxing Activities of Leader in King Rama V Period. **Journal of Thai Studies.** 12(2), July – December. [In Thai]
- Chulalongkorn, King Rama V. (1961). **Sadet Praphatton Sai Yok.** Bangkok : Kurusapa Business Organization. [In Thai]
- _____. (1968). **Sai Yok Diary : Suphatkanphakdi Poetry and Nareerom Poem** .Phranakhon : The Fine Arts Department. [In Thai]
- Hirunwong, N. (2004). **Bueng Chawark Travel Guides Curriculum Development Bordesless for Grade 5 Students.** Education Thesis Master Curriculum and Teaching Major Thepsatri Rajabhat University. [In Thai]
- Jaruwon, P. (2016). **Folk Wisdom with Nong Khaw Culture Village Travelling in Kanchanaburi.** Bangkok : Academic Publication Project Faculty of Arts Chulalongkorn University. [In Thai]
- Kedkhaw, M. (1999). **Kanchanaburi Poetry.** Bangkok : Pitakaksorn. [In Thai]
- Kongtaewtong, M. (2011). **Kanchanaburi: Important Map.** Kanchanaburi: Kanchanaburi Teacher's College. [In Thai]
- Muenchu, T. (2005). **River Travelling Routs follows in King Rama V in Kwai noi.** Kanchanaburi Faculty of Management Science Kanchanaburi Rajabhat University. [In Thai]
- Na Talang, S. (2013). Creativity Folk Wisdom. **Social Research Journal and Theory. Journal of Letters.** 42(2) July – December 2013 : 1-74. [In Thai]
- Srisaowapang, His Royal Highness. (1951). **Distance of King Rama V Sadet.** Phranakhon : Fine Arts Department. [In Thai]

- Subjan, S. (2005). **Guides for Ecology Travelling Local Curriculum Development Chiangmai Province**. Education Thesis Master Chiangmai University. [In Thai]
- Thai Public Broadcasting Service. (2009). **Follow in Sadet Praphatton**. [Recording Tape]. Bangkok: Thai Public Broadcasting Service. [In Thai]
- Thanapornpan, R. (2003). **Culture Fund: Culture in World Capitalism System I**. Bangkok: Matichon. [In Thai]
- Wangpijit, S. (1991). **World Travelling and Thailand Travelling Evolution**. Bangkok : Thaiwattanapanit. [In Thai]